

Koósné Mohácsi Barbara

Alapelvek a szocialista büntetőeljárási jogban

Bevezetés

A büntetőeljárás érdekek ütközésének színtere: az állam büntetőjogi igényének érvényesítése kerül ellentétbe az egyén emberi jogainak érvényesítésére irányuló érdekével.¹ A büntetőeljárás közhatalmi jellegéből, feladatának természetéből következően szükségképpen érinti az egyének alkotmányos alapjogait.² Az állami beavatkozás és az egyének jogvédelmének kényes egyensúlya eltérően alakult a különböző történelmi korszakokban. Az 1896. évi bűnvádi perrendtartástól kezdve egyértelmű volt, hogy a büntetőeljárásról szóló jogszabályok tartalmaztak az érintettek, különösen a terheltek jogaira vonatkozó rendelkezéseket, azonban azok terjedelme, tartalma és gyakorlati érvényesülése az egyes történelmi korokban eltérően alakult.

Jelen tanulmány a bűnvádi perrendtartást követő, a rendszerváltást megelőző három büntetőeljárási törvény rendelkezéseit elemzi arra tekintettel, hogyan szabályozták a kódexek az alapvető jogokat ebben az időszakban.

Az 1951. évi III. törvény a büntető perrendtartásról

A második nagy büntetőeljárási kódex megalkotását a bűnvádi perrendtartás többszöri módosítása, az eljárás szabályainak áttekinthetőbbé tétele és egységes szerkezetbe foglalása indokolta a törvény indokolása szerint. A törvény az alapelveket már nem csupán az uralgó osztály privilégiumaként értelmezi, hanem a szocialista rendszer „demokratizmusa” alapján, az Alkotmánnyal összhangban mindenki számára biztosítja. Kiemelt szerepe van a történelmileg legrégebben kialakult személyi szabadság tiszteletben tartásának.

A törvény I. fejezete az Alapvető elvek címszó alatt rendelkezik alapelvekről és alapvető rendelkezésekről is, amelyek az egész eljárás során érvényesülő garanciákat jelentik. Rögzíti

¹ NAGY 2010: 342; RÓTH 2000: 6.

² 42/1993. (VI. 30.) AB határozat, ABH 1993, 304–305; 49/1998. (XI. 27.) AB határozat, ABH 1998, 376.

a törvény, hogy a büntetőeljárás alapja az alapos gyanú. A büntetőeljárás feltétele mellett az alapvető akadályokat is megnevezi a törvény, így nem lehet büntetőeljárást indítani, ha a cselekmény nem bűncselekmény, ha büntethetőséget kizáró vagy megszüntető ok áll fenn, illetve ha a cselekményt már jogerősen elbírálták.³ Az alapjogok közül elsőként a személyi szabadság biztosítását deklarálja a törvény, miszerint személyi szabadságától csak törvény által meghatározott esetekben és módon lehet bárkit is megfosztani. A személyi szabadságot minden embernek megkülönböztetés nélkül, az Alkotmány⁴ 57–58. §-ában foglaltakkal összhangban biztosítani kell.⁵ Ekkor még azonban a bíróságon kívül az ügyész és más hatóságok is alkalmazhatták a személyi szabadság elvonását vagy korlátozását megvalósító intézkedéseket.⁶

A hatóságoknak kötelessége a terheltet terhelő és mentő, valamint enyhítő körülmények figyelembevételére és felderítése. Ezzel a szabállyal a törvény a materiális védelem elvét juttatja kifejezésre. Nevesíti a törvény a szabad bizonyítás rendszerének érvényesülését, amelynek célja a materiális igazság kiderítése, a tényállás felderítése.⁷ Fontos hangsúlyozni, hogy az igazság megállapításának eszközei kortól és helytől függően alakulnak.⁸ A lényeg az, hogy a jog által elfogadott módot a jogalkotó és a jogalkalmazó is racionálisnak vélje. A büntetőeljárásban az igazság megállapítása valójában a jogi relevancia által behatárolt kérdésekre korlátozódik. A materiális igazság nevesítetten először ebben a törvényben jelenik meg, habár tartalmilag a bűnvádi perrendtartás rendelkezései is a materiális igazság érvényre juttatását szolgálták. Lényeges, ezt kiegészítő, már az alapvető rendelkezések között megjelenő bizonyítási szabály, hogy önmagában a terhelt beismerő vallomása nem elegendő, az nem teszi feleslegessé további bizonyítás lefolytatását.⁹

Rögzíti a törvény a bírósági eljárás nyilvánosságát, amely azonban törvény által meghatározott indokolt esetben – például államtitok, katonai titok vagy hivatali titok megőrzése okán, vagy erkölcsi okokból – kivételesen korlátozható. A törvény a korábbi szabályozáshoz képest szélesebb körben garantálja az eljárás nyilvánosságát azzal, hogy a korlátozást csak kivételesen, a feltétlenül szükséges esetekben teszi lehetővé. Ennek indoka elsősorban az volt,

³ 1951. évi III. törvény a büntető perrendtartásról, 5–6. §.

⁴ Az 1949. évi XX. törvény, a Magyar Köztársaság Alkotmánya (a továbbiakban: Alkotmány).

⁵ Alkotmány 57. § A Magyar Népköztársaság biztosítja a polgárok személyi szabadságát és sérthetetlen-ségét, a levéltitok és a magánlakás tisztelgetben tartását. Kapcsolódó döntések listája: 58. § (1) A Magyar Népköztársaság a szabadságjogokat a területén lakó minden dolgozó számára biztosítja.

⁶ 1951. évi III. tv. 2. §.

⁷ Lásd ehhez bővebben ERDEI 2010: 18–19.

⁸ „Az igazság, amelyet a jogi eljárásban keresünk, a társadalmi kontextustól függő és korántsem abszolút, ám ebből nem következik, hogy az igazság megállapítására irányuló törekvés eleve elhibázott vagy reménytelen lenne.” DAMÁSKA 1998: 301.

⁹ 1951. évi III. tv. 4. § (2) bekezdés.

hogy a szélesebb körű nyilvánosság hatékonyan biztosítsa a nép ellenőrzését az ítélezés helyessége és törvényszerűsége érdekében. A törvény indokolása hangsúlyozta a bíróság, a bírósági eljárás „nevelő” szerepének fontosságát, amely kiemelt jelentőségű volt a népi demokráciákban. A bírósági határozatok kihirdetése azonban – a törvény megfogalmazása szerint általában – nyilvánosan történik.

Az eljárás nyelve a magyar, a magyar nyelvet nem ismerő személy részére azonban biztosítani kell, hogy mind szóban, mind írásban anyanyelvét használhassa. Fontos garancia, hogy az anyanyelvhasználat jogát az eljárás minden szereplője számára garantálta a törvény, nem csak a terheltnek. Az anyanyelvhasználat joga általánosan, az ország egész területén érvényesült, és a korábbi szabályokhoz képest sokkal szélesebb körű védelmet biztosított. A korábbi szabályok ugyanis csak egyes területekre vonatkoztatva állapítottak meg védelmi szabályokat, amelyek a gyakorlatban kevésbé érvényesültek.

A büntetőeljárásról szóló 1962. évi 8. törvényerejű rendelet

A következő nagyobb kódexünk már a büntetőeljárásról rendelkezik, amelynek indoka az 1961-es új büntető törvénykönyv megalkotása volt.¹⁰ A másik indoka, hogy az 1951-es büntető perrendtartás több lényeges módosításon¹¹ is átesett, ennek következtében szükséges volt a szabályok „letisztázása”, a módosítások közben kialakult ellenmondások kiküszöbölése. A kódex már nem a büntető perrendtartás nevet viseli, nem csupán a büntető-eljárás bírói szakaszára utal, hanem az egész eljárást hangsúlyosnak tartja, a nyomozás megindításától kezdve egészen a büntetés végrehajtásának befejezéséig. A büntetőeljárásra leginkább a vegyes rendszer volt jellemző, amely vegyítette a vádelvű és a nyomozóelvű büntetőeljárás elemeit és elveit. A kódex – az előző törvényekhez képest – deklaráltan több elemet vett át a vádelvű eljárásból, így például azt, hogy az ügyészi vádelejtés esetén a bíróság megszüntetheti az eljárást. A vádelv érvényesülését szolgálja az a szabály is, amely a vádhoz kötöttség elvét tükrözi, miszerint a bíróság csak olyan tények alapján hozhat ítéletet, amelyek miatt vádat emeltek.¹² Lényeges garanciális szabály továbbá, hogy a bíróság hivatalból nem terjesztheti ki a vádat. A funkciómegoszlás szempontjából aggályos, hogy a vádkiterjesztés lehetőségére a bíróságnak fel kell hívnia a vád képviselőjét,

¹⁰ 1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről.

¹¹ A büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény módosításáról szóló 1954. évi V. törvény a perorvoslati jogot alakította át, további változásokat hozott az egyes büntető eljárási rendelkezések módosításáról szóló 1957. évi 8. törvényerejű rendelet, valamint a büntető eljárás egyes rendelkezéseinek módosításáról szóló 1958. évi 16. törvényerejű rendelet.

¹² 1962. évi 8. törvényerejű rendelet a büntető eljárásról, 224. § (1) bekezdés.

azonban ez a szabály is előrelépést jelentett a korábbi állapotokhoz képest, amikor még a bíróság maga is kiterjeszthette a vádat.¹³

Elsődleges célként fogalmazódott meg a büntetőeljárás gyors és hatékony lefolytatása, a „szocialista törvényesség” biztosítása mellett, amely az elkövetők felelősségre vonását, a büntető törvény helyes alkalmazását szolgálja, előmozdítva ezzel a bűnelkövetések megelőzését és a bűnözés csökkentését. Ezen célkitűzés megvalósítása a büntetőügyben eljáró hatóságok feladata és kötelessége is egyben.¹⁴ A jogszabály hangsúlyozza, hogy a hatóságok mellett minden állampolgárnak erkölcsi kötelessége a bűnüldözés segítése, a bűnelkövetők felelősségre vonásának elősegítése a társadalom védelme érdekében. Az eljárás gyorsítása végett a jogszabály számos, az eljárás gyorsítására vonatkozó rendelkezést tartalmaz, így például a tárgyalás mellőzésével történő döntéshozatal lehetőség, vagy az opportunitás elvének megjelenéseként a jelentősebb súlyú büntett mellett a jelentéktelen súlyú büntett esetén lehetőség van az eljárás, illetve a bizonyítás mellőzésére.¹⁵

A „szocialista törvényesség” érvényesülését szolgálja az a – korábban már említett – rendelkezés, amely kötelezettséggént írja elő a hatóságok, valamint a társadalom számára is a büntettek megelőzését és a bűnözés csökkentését. A „szocialista törvényesség” lényeges eleme a garázdaság elleni fellépés, amelyet a büntetőeljárás az előzetes letartóztatás okaként szabályozott, ha a terhelt szabadlábon hagyása az elkövetett büntett jellege folytán zavarná a köznyugalmat.¹⁶

Az alapelvek alapvetően nem változnak, a kódex továbbra is fenntartja a szocialista jogalkotásban korábban már kialakult alapvető elveket. A személyi szabadság biztosítása, a materiális védelem, a bizonyítékok szabad mérlegelése, a „*ne bis in idem*” elve, a nyilvánosság, valamint az anyanyelv használatának biztosítása változatlanul irányadó. Az alapvető elvek kiegészülnek azonban a társasbíráskodás elvével, rögzítve az ülnökök részvételét a büntetőeljárásban. A materiális védelem mellett rendelkezik a tvr. a formális vagy alaki védelemről, miszerint a terhelt érdekében az eljárás bármely szakaszában védő járhat el. A terheltet a büntetőeljárás megindításától kezdve megilleti a védőválasztás joga.¹⁷ A védelemhez való jog szélesítését jelenti az is, hogy a védő önálló jogalanyként van szabályozva. A védő nem a terhelt jogi képviselője, hanem önálló jogalanya a büntetőeljárásnak, aki önálló jogokkal és kötelezettségekkel rendelkezik. A gyakorlat azonban nem mindig

¹³ Az Alkotmánybíróság a későbbi büntetőeljárási törvények (az 1973. évi I. törvény és az 1998. évi XIX. törvény) hasonló tartalmú szabályozásáról mondta ki, hogy sértik a tisztességes eljáráshoz való jogot (közelebbről, a funkciómegoszlás elvét, valamint a pártatlan bírósághoz való jogot [14/2002. (III. 20.) AB határozat]).

¹⁴ 1962. évi 8. tvr. 1–2. §.

¹⁵ 1962. évi 8. tvr. 169., 179., 211. §.

¹⁶ 1962. évi 8. tvr. 120. § (1) bekezdés.

¹⁷ 1962. évi 8. tvr. 7. §.

állt összhangban a jogszabályi deklarációval. Király Tibor utalt is rá, hogy a hatóságok „a védőben néha csak lábatlankodó embert láttak, aki vagy felesleges, mert tudatlan, vagy veszélyes, mert ravasz és csapdát állít az igazságnak”.¹⁸

A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény

Az új büntetőeljárási törvény megalkotásának célja a büntető törvény helyes alkalmazásának, valamint a „szocialista törvényességnek” megfelelő gyakorlati érvényesülésének a biztosítása volt. Az új törvény megalkotását indokolta azonban a bűnüldözés és a büntető igazságszolgáltatás további hatékonyságának növelése is. Az egyszerűsítés és a gyorsítás továbbra is az érvényesítendő célok között szerepelt, a „szocialista törvényesség” és az állampolgári jogok védelmének erősítése mellett.¹⁹

A törvény első fejezete tartalmazza az alapelveket, a korábbi jogszabályokhoz képest olyan eljárási alapelveket is, amelyek korábban csak egyes részletszabályokban jutottak kifejezésre. Így deklarálja a hivatalból való eljárás elvét, amely rögzíti a hatóságok kötelességét a törvényben megállapított feltételek esetén a büntetőeljárás lefolytatására.²⁰ Az elv általános érvénnyel a büntetőeljárás egészében, valamennyi eljárási szakaszban érvényesül.

A törvény először fogalmazza meg az alapelvi rendelkezések között az ártatlanság véelmét, amely egy nagyon lényeges garanciája az állampolgári és a büntetőeljárási alapjogoknak is. Az ártatlanság véelme meghatározza a terhelt eljárási pozícióját az egész büntetőeljárásban, mert nem lehet bűnösnek tekinteni, azaz nem lehet a terheltet bűnősként kezelni az eljárás során. Az ártatlanság véelme számos bizonyítási szabályban érvényesül, miszerint a bűnösség bizonyítása az eljáró hatóságokat terheli, ennek megfelelően a terhelt nem kötelezhető az ártatlanságának bizonyítására. A törvény rögzíti azt az ártatlanság véelmét kifejező bizonyítási szabályt is, hogy a kétséget kizáróan nem bizonyított tény nem lehet a terhelt terhére értékelni.²¹

Az alapelvek között továbbra is kiemelt pozíciót foglal el a személyi szabadság védelme, amely azonban kiegészül más állampolgári jogok védelmével. A személyi szabadság biztosítása érdekében a kényszerintézkedéseket továbbra is csak a törvényben meghatározott esetekben és módon lehet alkalmazni. A kényszerintézkedések törvényességét a hatóságok kötelesek biztosítani az egész eljárás során.²² A materiális igazság mint cél feltárása

¹⁸ KIRÁLY 1962: 7.

¹⁹ Az 1973. évi I. törvény indokolása, Általános indokolás 1. pont.

²⁰ 1973. évi I. tv. 2. §.

²¹ 1973. évi I. tv. 61. § (4) bekezdés.

²² 1973. évi I. tv. 4. § (1)–(2) bekezdés.

érdekében a hatóságoknak kötelessége a tényállás alapos és hiánytalan tisztázása, a valószínűségnek megfelelő megállapítása. A hatóságok felderítési kötelezettsége kiterjed azokra az okokra és körülményekre is, amelyek a bűncselekmény elkövetését közvetlenül lehetővé tették.²³ Ebből következően – a védelemhez való joggal összefüggésben – a hatóságoknak a terheltet terhelő és mentő, enyhítő körülményeket is fel kell tárniuk. A törvény továbbra is a szabad bizonyítás talaján áll, azzal azonban, hogy bizonyos esetekben kivételesen kötelezően előírja meghatározott bizonyítási eszköz alkalmazását vagy az alkalmazás módját.²⁴

A törvény továbbra is hangsúlyozza a védelemhez való jog jelentőségét, a formális alaki védelem mellett a hatóságok kötelezettségeinek hangsúlyozásával érvényesíti a védelem materiális oldalát is. A törvény értelmében a hatóságok kötelesek biztosítani, hogy az, akivel szemben a büntetőeljárást folytatják, a törvényben meghatározott módon védekezhessenek.²⁵ Az alapelvek között a törvény a büntetőeljárás résztvevői számára biztosítja a jogorvoslathoz való jogot, valamint az anyanyelvhasználat jogát.

A funkciómegoszlás elve alapján a vád, a védelem és az ítélezés elkülönül a büntetőeljárásban, amely elsősorban a bírósági szakaszban érvényesül. Az ítélezés alapja a „törvényes vád”, amely meghatározza a bírósági eljárás lefolytatását és annak kereteit. Ennek megfelelően a bíróság csak annak a személynek a büntetőjogi felelősségéről dönthet, aki a vádban szerepel, és csak a vádban megjelölt cselekményt bírálhatja el, azonban arról döntenie kell.²⁶ A törvény a tárgyalás alapelveiként határozza meg a szóbeliség és a közvetlenség elvét. A korábbi szabályokhoz hasonlóan főszabály a tárgyalás nyilvánossága, amely azonban kivételes esetekben korlátozható. A nyilvánosság az anyagi igazság felderítését és megállapítását szolgálja, emellett elősegíti a bírósági eljárás nevelő szerepét. A nyilvánosság kizárása ezért csak kivételes lehet, és arra indokolt – törvényben meghatározott – esetben kerülhet sor.²⁷

Véggkövetkeztetések

Történelmi korszaktól függetlenül minden büntetőeljárási törvényben voltak alapelvek, amelyek tartalma természetesen változott, alapvetően egy folyamatosan bővülő tendencia figyelhető meg. Jogszabályi szinten tehát az alapelvek garantáltak voltak, érvényesülésük azonban a gyakorlatban gyakran megkérdőjelezhető volt. A gyakorlatban elkövetett hibák, koholt

²³ 1973. évi I. tv. 5. § (1) bekezdés.

²⁴ Pl. szakértő kötelező igénybevétele, 1973. évi I. törvény 68. § (2) bekezdés.

²⁵ 1973. évi I. tv. 6. § (2) bekezdés.

²⁶ 1973. évi I. tv. 9. § (1)–(2) bekezdés.

²⁷ Pl. erkölcsi okokból, vagy államtitok, szolgálati titok megőrzése érdekében. 1973. évi I. tv. 11. § (2) bekezdés.

vagy hamisított bizonyítékok alkalmazása, a hivatalból kirendelt védők hozzá nem értése, a tárgyalási jegyzőkönyvek meghamisítása kiüresítették a jogszabályokban és az Alkotmányban is megfogalmazott alapelvek jelentőségét.²⁸ Talán ez is okozhatta, hogy időről időre felvetődött a kérdés, hogy szükség van-e alapelvekre. Az alapelvek olyan általános tartalmú elvi tételek, amelyek meghatározzák a büntetőeljárás rendszerét, működését és az eljárásban részt vevők jogi helyzetét.²⁹ A későbbi büntetőeljárási törvények³⁰ már nem alapelvekről, hanem alapvető rendelkezésekről szóltak, amelyek az egész büntetőeljárást átható általános szabályokról rendelkeztek. Az alapvető rendelkezések kevesebb alapelvről határoztak, ennek oka azonban az volt, hogy az Alkotmányban (később az Alaptörvényben) szereplő alapelveket ne ismételjék meg még egyszer, hanem kizárólag a büntetőeljárás lényegét megragadó, a jogalkalmazás számára iránymutatást jelentő alapelvek jelenjenek meg.³¹

A büntetőeljárások célja évszázadok óta változatlan, a bűncselekmények és az elkövetők felderítése, bíróság elé állítása, felelősségre vonása és megbüntetése. Lényeges azonban szem előtt tartani az igazság megállapításának az igényét. Már-már megszokásként emlegetjük a materiális igazság megállapításának kötelezettségét, valójában azonban a büntetőeljárási törvény jelentős engedményeket tesz a formális igazságnak.³² Az anyagi igazság érvényesülése nem alanyi jog, hanem az anyagi igazság érvényre juttatásához szükséges és arra alkalmas eljáráshoz való jogot kell biztosítani. Az igazság kiderítését olyan eljárási rendszerben kell biztosítani, amely a garanciák feltétlen érvényesülésével biztosítja a tisztességes eljáráshoz való jognak megfelelő eljárási cselekmények lefolytatását, és ebben játszanak kulcsszerepet az alapelvek. A tisztességes eljárás elsősorban a processzuális igazságosság érvényesülését garantálja, ez azonban nem jelenti azt, hogy gátolná a materiális igazság kiderítését.

Egyre erőteljesebb hívószó napjainkban is a „*hatékonyság*” és az „*időszerűség*” a büntetőeljárásban, ezen elvek érvényesítése/érvényesülése azonban nem mehet az alapelvek érvényesülésének rovására. A különböző történelmi korokban számtalan példát láthattunk arra, amikor különböző okokból, de a hatékonyság és a gyorsaság jegyében „előre eldöntött” büntetőeljárásokban vontak felelősségre terhelteket, akikről később kiderült, hogy nem bűnösök. A terhelt eljárási pozíciója éppen ezért meghatározó, a büntetőeljárásban a tisztességes eljáráshoz való jog egyik legfontosabb garanciája. Az eljárás tisztességessége pedig egy olyan önálló érték, amely általában azt garantálja, hogy minimalizálja az „ártatlanok” megbüntetésének az esélyét.

²⁸ Lásd ehhez: HORVÁTH 2023: 205–217.

²⁹ KIRÁLY 2000: 91.

³⁰ 1998. évi XIX. tv. a büntetőeljárásról, valamint 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról.

³¹ KÓNYA 2018: 42; FANTOLY 2018: 237–238.

³² ERDEI 2011: 29.

Irodalom- és forrásjegyzék

1949. évi XX. törvény, a Magyar Köztársaság Alkotmánya
 1954. évi V. törvény a büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény módosításáról
 1957. évi 8. törvényerejű rendelet egyes büntető eljárási rendelkezések módosításáról
 1958. évi 16. törvényerejű rendelet a büntető eljárás egyes rendelkezéseinek módosításáról
 1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről
 1962. évi 8. törvényerejű rendelet a büntető eljárásról
 1973. évi I. törvény a büntetőeljárásról
 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról
 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról
 42/1993. (VI. 30.) AB határozat
 49/1998. (XI. 27.) AB határozat
- DAMAŠKA, Mirjan (1998): Truth in Adjudication. *Hastings Law Journal*, 49(2), 289–308.
- ERDEI Árpád (2010): Mi az igazság? In ERDEI Árpád (szerk.): *A büntető ítélet igazságtartalma*. Budapest: Magyar Közlöny, 9–22.
- ERDEI Árpád (2011): *Tanok és tévtanok a büntető eljárásjog tudományában*. Budapest: ELTE Eötvös.
- FANTOLY Zsanett (2018): Alapelvek az új büntetőeljárási törvényben. In HOMOKI-NAGY Mária (szerk.): *Ünnepi kötet dr. Nagy Ferenc egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar (Acta Universitatis Szegediensis: Acta Juridica et Politica, 81), 237–252.
- HORVÁTH Attila (2023): Statáriális büntetőeljárás egy falu ellen. A Pócspetri per. In DOMOKOS Andrea et al. (szerk.): *Audiatur et altera pars. Ünnepi kötet, tanulmányok Czine Ágnes professzor 65. születésnapja tiszteletére*. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan, 205–217.
- KIRÁLY Tibor (1962): *A védelem és a védő a büntető ügyekben*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- KIRÁLY Tibor (2000): *Büntetőeljárási jog*. Budapest: Osiris.
- KÓNYA István (2018): Az alapvető rendelkezések jelentősége az új büntetőeljárási törvényben. *Belügyi Szemle*, 66(3), 40–54. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2018.3.3>
- NAGY Anita (2010): Az emberi jogok és a büntetőeljárás kapcsolata (I. rész). *Sectio Juridica et Politica Miskolc*, 28(1), 341–369.
- RÓTH Erika (2000): *Az elítélés előtti fogvatartás dilemmái*. Budapest: Osiris.